

ועד הלשון תרע"ג–תר"ף

לא היו ימים טובים לעובדו של ועד־הלשון כימים שקדם ללחמת־העממים הגדולה. חברי נתרבו, ישיבתו נעשה יותר תכופות ובמשך שנים תרע"ג–תרע"ד הספיק להוציא ארבע מהברות מזיכרונות ועד הלשון העברית, שהוחוץ מהרצאות על שאלות העמדות ברומו של עולם התחיה הלשונית (למלأ החטב בלשונו) האדון בנדיהודה, בדבר הדקדוק המקראי ודקודק־המשנה, בדבר קבלת מלים זרות, ועוד), באו בתן מונחי־חשבון, מונחים להתעמלות, מונחים לתבשילים, מלבושים, קליבית, פרחים וצמחים ועוד. "עד הלשון" הספיק באוטו ומן לקבוע בחאלט את "יסודות עבדות ועד־הלשון" (זכרון ועד־הלשון, מחברת ד', עמ' 77–78). הקונגרס הציוני האחד־עשר והועידה של ההסתדרות לשפה ולתרבות בווינה הכירו את ועד־הלשון באופן רשמי בטור המוסד העיקרי של תחית הלשון והרחבתה, והמוסד החדש "הקדם" שנוסד או על־ידי האדון משה פלדשטיין, היה מוכן להשלים את כל התקציב של ועד־הלשון. העבודה נתרבה, נתעקה ונעשתה יותר ורואה יותר פוריה.

ופתאום פרצה המלחמה הגדולה. היה נראה, כאלו הכל חרב בבית אחת. חלק מחברי ועד־הלשון הגללה לדמשק על־ידי הרשות הטורקית וחילק קדם ועשה לו קליגולה גנד לאמריקה ולגומניה. במשך ימי הגירושים והגלויה, ומן מועט לאחר כבוש־ירושלים, מת אחד מזקני ועד־הלשון, ר' א. מ. לוי, אחד מן המוהדים שבחכמי־ירושלים, מיסדו של מדע ארץ־ישראל החדש בלשון עברית, כלל ימי רעים וקשיים והימים האחרונים שהיוו יותר מכולם. זה היה אחד מפלאי־העולם בשקדנותו ובהתמכרותו לחכמה. סומה בשתי עיניים במשך של עשרות שנים לא הניה ידיו מן החקירה המדעית של המקומות העתיקים שבארץ־ישראל ושל מולדות הארץ בתקופות היوتر עמוות של דבר־יימיה גוללה הרבה דברים מכוסים מעניינים אחרים, הוציא כתבי־יד מפיצ'יאור על מצבם של היהודים בארץ־ישראל בימי־הביבנים ובימים שקדמו להישוב החדש, הניה יסוד לספרות ארץ־ישראל בהוצאות חדשות של ספרים עתיקים ובקבצים החשובים שלו "ירושלים" ולוות ארץ־ישראל". גם בעובdotו של ועד־הלשון, שלא הייתה מענינו, השתתף השתתפות חמה ומלאה התמכרות. היו לו, איפוא, דבריו המועטים לモכרת־ונצח בספר־הזכורות של תנעوت־התחיה העברית!

וכך נטמעט מספר חברי של ועד־הלשון על־ידי מה שנרגע חבר חשוב מקרבו; והנשארים בחיים נתפזרו בכל ארכיו כנופות־הארץ. דומה, כאלו בא הקץ למוסד החשוב, שהיה מתקיים במשך עשרות שנים.

אבל הנה כבשו האנגלים את ירושלים ובאה הכרות־בלפור ואחריה – כבוש־שומרון

1. טרטיו־טרצ'יו. עסקן ציוני בווארשה במשך עשרות שנים, בעיקר בתחום הספרות והתרבות העברית.

והgilיל וسورיה. אז התחלו חברי ועד־הلهון חוררים אחד־אחד לירושלים מدمשך, מאמריקה ומגרמניה. ובחרף תריף נתחדשה עובdotו של ועד־הלהון ביתר עז ומרץ. במקום ישיבות פעם בשבועו הוקבעו היישובות שתי פעמים בשבוע, ביום ב' וביום ה'; ולמרות הקור והשלג העזים של החורף הנכחי, שאף קני־הדור אינם זוכרים כדוגמתו בירושלים, היו בוועד־הלהון במשך החורף 29 ישיבות, שבהן דנו החברים על מונחים לריצנים ולנרגים, על מונחים של עניין־מסחר, על מונחים לכלי־מטבח, על נסיות הלשון העברית החיים, על הכתב, ועוד. וחוץ מזה נקרו בהן גם הרצאות מדעיתות שונות. בסינו של ועד־הצירים, הודות לייחסו היפה של האדון א. מ. אושישקין², ראש ועד־הצירים, לוועד־הלהון ועובדתו, יצאה טבלה מצוירת עם מונחים־הריצנים ובקרוב תצא טבלה כזו למונחים־הנגרות, למונחי־כל־ביה ולמונחים־המטבח. וביחד עם זה גנטה, על־ידי סיועו של ועד־הצירים, אפשרות לוועד־הלהון להרחיב את גבול עובdotו, למונחים לעורך ל"זכונות ועד הלשון" ולהרחיב את פָּקְנֵם. ואך מספרם של חברי ועד־הלהון גדול כשבאו ונתישו בירושלים האדונים ד"ר נחום סלאוטש וד"ר יוסף קלונר, שהאחד מהם בקי בלשון הכנעניות והשני – באשורית ובכושית. שוויהם נבחרו מה אחד בתור חברי ועד־הלשון והד"ר קלונר – אף לעורך של "זכונות ועד הלשון". כל השנויות הללו לטובה נתנים תקופה לבוטיהם של חברי ועד־הלהון, שעובdotם בימים הבאים תהא יותר רחבה יותר פורה.

המחברת הנוכחית כוללת את פרי כת היישובות של ועד־הלהון בחורף תריף. באו כאן הרצאות והווכוחים עליהם, באו המונחים ושר המלות המוחדשות. אפשר שימצא הקורא שאין מומחה, שהיה יכול לעשות הרבה יותר מאשר שפה חדשה, וכבר נשמעות תלונות על אטיותם של ועד־הלהון. ואולם המומחה הוא בלבד יודע, כמה ומן וכמה וכוחים דורשת לפחות קביעת מלאה אחת מסוימת, שבשביל ה"חולוני" אין בה ולא כלום. פעמים שישיבה שלמה היתה עוברת עד שהיתה באה הסכמה על אייזו מלאה ישנה, שנתחדש מושגנה, או על אייזו מלאה מוחדשת מעיקרה. לא בקהלות־לב עובד ועד־הלהון את עובdotו ולא בחפוף הוא קובע את מונחים ומחדש את חדשיו. על יסוד חוקיות מדעיתות מנופות בשלש־עשרה נפה קבע מה שקבע ותיקש מה שחדש. וכל זה דורש מתינות, דורש פנאי. גרייר לגניר מצטבר בעובdotה לשם תחית־הלהון. ומעט־מעט ולאט־לאט הולכת לשונו ומשתכלת, הולכת ומתעשרה, הולכת ונעשה לשון חיים, אשר לא יהסר כל בה. כך היא עובdotו של ועד־הלהון ואל מטרה זו – השלמת כל מה שאיד־אפשר לשון היה בילדיו – הוא מתקרב בצעדים איטיים, אבל מאושים ובטוחים.

ירושלים, י"ב אדר תר"ב.
העורך. [ד"ר יוסף קלונר]
דברי הקדמה ל"זכונות ועד הלשון",
מחברת ה', ירושלים תרפ"א.

2. תרכ"ג־תש"ב. בכלל עיסוקו הציורי הציוני של אושישקין, במשך שנים, מופסת עשייתו למען התרבות והספרות והשלטת הלשון העברית מקומות נכבד ביה, אם בראשיה ואם בארץ.